

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1843>

Citation: Erdoğan, E. & Bulut, A. B. (2020). Peyzaj tasarımında yeni trend: aktif tasarım ve aktif parklar. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 933-943.

Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara / TÜRKİYE, 0000-0002-4193-629X

Arş. Gör. Adiva Begül BULUT

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Bilecik / TÜRKİYE, 0000-0002-0135-1780

PEYZAJ TASARIMINDA YENİ TREND: AKTİF TASARIM VE AKTİF PARKLAR

ÖZET

Fiziksel hareketsizlik ve neden olduğu sağlık sorunları ile yaşlanma sonucu ortaya çıkan iletişim sorunlarına karşı alınabilecek önlemlerden biri toplum ve bireyler için açık alan kullanımı, park ve rekreasyon seçeneklerinin artırılması olmaktadır. Bu doğrultuda doğru kurgulanmış, iyi tasarlanmış ve programlanmış parklar fiziksel aktivitenin artırılmasında teşvik edici olmaktadır. Güncel bir peyzaj tasarım yaklaşımı olan “aktif park” olgusu, insanların daha fazla hareket etmesi ve sağlıklı olması için uygun ortam ve zemin hazırlayan, programlanmış park uygulamalarından biridir. Aktif parkların temel hedefi, ölçeği ve konumu ne olursa olsun sosyal, kültürel, fiziksel ve rekreasyonel etkinlikler için aktif alan ve farklı kullanım olanakları sunmaktadır. Aktif parklar tüm yaş gruplarının rahatlıkla kullanabileceği, farklı park türleri arasında ayırım yapmayan, gerekli ekipmanın sunulduğu, katılımcı-kullanıcı odaklı ve halk sağlığının desteklediği açık-yeşil alan uygulamalarıdır.

Bu makalede “aktif tasarım” ve “aktif park” olguları kavramsal olarak irdelenmiş ve aktif tasarım ilkeleri ortaya konmuştur. Aktif park tasarım bileşenleri değerlendirilerek toplumsal yararları ve fiziksel çevre oluşumu kapsamında kullanım olanakları ve yararları tartışılmıştır. Aktif parkların kentsel tasarım ve açık yeşil alan biçimlenmesinde etkin ve alternatif bir yaklaşım olarak katkıları değerlendirilerek aktif parkların peyzaj mimarlığı açısından önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Park, Tasarım, Aktif Park, Aktif Tasarım, Peyzaj Tasarımı

A NEW TREND IN LANDSCAPE ARCHITECTURE: ACTIVE DESIGN AND ACTIVE PARKS

ABSTRACT

One of the precautions that can be taken against the health problems caused by physical inactivity and communication problems caused by ageing is to increase the use of open spaces and creating the various park and recreation alternatives for the society and individuals. In this regard, well designed and programmed parks are important in promoting the physical activity and the health of the people. One of the newest landscape design trends is the “active park” which is a programmed park providing suitable environments for people to support their health and physical activities. The main objective of active parks is to provide active spaces and offer different usage possibilities as far as social, cultural, physical and recreational uses are concerned at every scale and location. Active parks, which are established offering all the necessary pieces of equipment are used by all age groups and do not distinguish between different types of parks. Active parks are participant-user oriented areas supporting public health in a society.

In this article, “active design” and “active park” were conceptually discussed and active design principles were examined. Active park design components were evaluated and their benefits were revealed in the frame of social and physical environmental formation. The components of active park design have been evaluated and their social benefits, as well as the benefits of physical environment formation, have been demonstrated. Contributions of active parks as an effective and alternative approach to urban design and the shaping of open green spaces were discussed. The importance of active park idea in case of landscape architecture has been evaluated.

Keywords: Park, Design, Active Park, Active Design, Landscape Design

1. GİRİŞ

Hareketsizlik ve sağlıksız beslenme sonucunda oluşan kronik hastalıklar, erken ölümlere neden olan olgulardır. Birçok kronik hastalığın oluşumuna neden olan fiziksel hareketsizlik, Dünya ölçeğinde yaşanan tüm ölümlerin %11'ini içermektedir (City Parks Alliance, 2018).

Güncel yaşamda bireylerin aktivite ve eylemleri için gerek mimari anlamda gerekse kentsel tasarım ölçeğinde izlenecek etkin stratejiler ile fiziksel aktiviteyi arttıracak yeni ve alternatif mekânsal ve alansal tasarımlar söz konusudur. Bu kapsamda en önemli yaklaşımlardan biri de toplumsal kullanıma yönelik açık yeşil alan ve rekreatif kullanımların artırılmasıdır. Sağlıklı kentler ve kentsel gelişim alanları için

bir zorunluluk olan aktif parklar her kentin özelliğine göre farklı ölçek ve nitelikte olabilmektedir. Çünkü parkların ve açık yeşil alanların insanları harekete geçirdiği, hareket etmek için alternatif aktiviteler içerdiği kanıtlanmıştır.

İyi tasarlanmış ve programlanmış parklar ve özellikle mahalle parkları, fiziksel aktivitenin yönlendirilmesinde bu alanlarda farklı seçeneklerin sunulması ile kritik bir rol oynamaktadır (City Parks Alliance, 2018).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini aktif parklar ile ilgili kuramsal ve kavramsal çerçeve ile aktif parklar oluşturmaktadır. Aktif parklar ile ilgili olarak yapılmış her türlü kitap, makale, tez, araştırma ve çalışmalar, literatür verileri ile her tür yazılı ve görsel kaynak araştırmanın materyali olarak değerlendirilmiştir.

2.2. Yöntem

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde yöntem olarak literatür verilerinin değerlendirilmesi, mevcut uygulama örneklerinin irdelenmesi, analiz ve sentez edilmesini içeren üç aşamalı bir yaklaşım izlenmiştir.

Araştırmada aktif park kavramı tanımlanmış; aktif parkların oluşturulma kriterleri ve özellikleri ile aktif parkların oluşturulmasında kullanılan standart ve ilkeler irdelenmiştir; aktif parkların birey ve toplum sağlığı, ekonomik, çevresel ve sosyal yararları değerlendirilmiştir.

3. AKTİF PARKLAR

Aktif park, kolay erişilebilir, güvenli, iyi tasarlanmış, gerekli hijyen koşullarını sağlayan, bireylere açık mekanda gerçekleştirilebilecekleri alternatif kullanım olanakları sunan ve kullanıcıları fiziksel ya da eğlence amaçlı aktivitelerle yönlendiren bir açık mekan kurgulanması olarak tanımlanmaktadır.

Aktif park yaklaşımının temeli, parkın büyüklüğü ve konumu ne olursa olsun, sosyal, fiziksel ve rekreasyonel etkinlikler için aktif bir alan olarak potansiyelinin tamamının kullanılarak farklı alternatifler sunmasıdır (Nehme, 2009). Aktif parklar, kullanıcılarının sağlık ve refah düzeylerini arttırmak ve çeşitli eğlenceli fiziksel aktivitelerle katılmaları için fırsatlar yaratmak amacı ile yerel şehir parklarının ve yeşil alanların bu doğrultuda kullanımını (City Parks Alliance, 2018) (Şekil 3.1). Aktif park felsefesi, farklı park türleri arasında ayırım yapmamaktadır, ancak semt parkının bir mahalle parkına göre daha fazla olanak veya ekipman sağlayabileceği bilinci ile düzenlenmesidir (Nehme, 2009) (Şekil 3.1). Dolayısı ile daha büyük ölçekli parklarda yerel verilere göre daha farklı ve çeşitli etkinlik seçeneği sunulabilmektedir.

Şekil 3.1 Dallas, Klyde Warren Aktif Park Uygulaması (URL 1)

Halk sağlığını olumlu yönde etkileyecek uygulama ve stratejiler geliştirilmesi ve onların daha aktif olarak yaşama katılımını amaçlayan bir uygulama olan aktif parklar oluşturulurken belli ilke ve standartlardan yararlanılmaktadır. Bu olgu da farklı tasarım bileşenleri nedeni ile aktif tasarım olarak tanımlanmaktadır.

4. AKTİF TASARIM

Aktif tasarım (active design), insanların daha sağlıklı ve daha aktif bir yaşam biçimine sahip olmasını destekleyen ve bu anlamda, spor ile fiziksel aktiviteleri yapılabildiği çevrenin tasarımı ve etkin bir şekilde düzenlenmesi ile sağlayan güncel ve dinamik bir tasarım yaklaşımıdır.

Aktif tasarım, sağlıklı ve sürdürülebilir toplumlar için fiziksel aktivite ve sporu temel tasarım bileşeni olarak değerlendiren ve bu doğrultuda mekan ve alanların tasarımını öngören bir olgudur.

Aktif tasarım kapsamında gerçekleştirilen kentsel alan ve mekan tasarımları bireylere aktivite seçenekleri sunan ve bunları en cazip mekânsal standartlar ve erişim olanakları ile biçimlendiren tasarımlardır. Aktif tasarım, insanlara aktif ve sağlıklı bir yaşam biçimi sağlarken, sağlıklı koşul ve ortamların oluşturulmasına ve sağlık, hijyeni hareket ve aktiviteyi tasarım ve planlama girdisi olarak değerlendiren ve doğayı da bu olgu ile entegre eden bir yaklaşımdır. (Şekil 4.1)

Şekil 4.1 Oklahoma, Guthrie Green Aktif Park Uygulaması (URL 2)

Aktif tasarım fiziksel aktiviteyi arttıran ve teşvik eden mimari ve kentsel peyzaj tasarım ilkeleri bütünüdür. Günlük rutinlerin fiziksel aktivite ile bütünleştirilmesini hedefleyen ve aynı zamanda ekolojii de temel tasarım bileşeni olarak değerlendiren bir yaklaşımdır. Günlük yaşam döngüsü içinde gerçekleşen eylemler ile birlikte fiziksel aktivite ve düzenli sporu bütünleştiren; bunu sağlarken de sosyal aktivite, kültürel etkinlik gibi paydaşları da değerlendiren bir olgudur. Aktif tasarım, değişen çevre ve yaşam koşulları ile hareketsizlik sonucu gelişen sorunları gidermek ve toplum ile bireyleri hareket ve eyleme yönlendirerek daha sağlıklı ve dinamik kılmayı hedefleyen bir yaklaşımdır.

4.1. Aktif Tasarımın İlkeleri

Daha etkin ve daha sağlıklı ortamlar sunulması için çevreyi biçimlendirirken yapılacak uygulamaları yönlendirmek ve bu uygulamaları desteklemek adına, aktif parkların oluşturulmasında kılavuz niteliği taşıyan aktif tasarım için 10 temel ilke belirlenmiştir (Sport England, 2015):

- **Herkes İçin Aktivite**

Herkes için aktivite ilkesinin amacı; aktif olmak isteyen her yaş grubundan ve cinsiyetten insan için farklı olanaklar sağlanırken, aktif olmayan bireyler için de tercih etmese bile aktif olmaya teşvik edici kullanımların geliştirilmesidir.

Bu ilkeye göre; yerleşim alanları, konut alanları, mahalle parkları, tesisler ve açık alanlar tüm kullanıcılar için erişilebilir olmalı ve bu alanlar her yaş grubu için spor ve fiziksel aktiviteye olanak sağlayacak kullanımlar içermelidir.

- **Yürüyen/Yürüeyebilen Toplum**

Yürüyen toplum ilkesinin amacı; tüm konumlar ve kullanımlar arasında, aktif ulaşım için uygun koşulların yaratılmasıdır. Tüm kentsel ve kamusal alanların kullanımında akışkan bir erişimin sağlanması; dolaşım sorununun bulunması ve yaya erişiminin etkinleştirilmesidir.

Bu ilke doğrultusunda; konutlar, eğitim, sağlık, kültür, sosyal, ticari yapı ve kullanımlar ile açık alanlar ve spor tesisleri gibi toplumsal hizmetler ve her tür kamusal kullanım alanının diğer kullanımlar ile bağlantılı ve kolay ulaşılabilir olmasıdır.

- **İlişkilendirilmiş Yürüyüş ve Bisiklet Yolları**

Bu ilkenin amacı; aktif ulaşımın, özellikle yürüyüş ve bisiklet yolları ile öncelikli olması ve kolay-rahat erişimin sağlanmasıdır.

Bu ilkeye göre; tüm yollar, kullanıcıların ulaşmak istediği alan, mekan ve noktalara erişimin sağlanması, yaya yolları, yürüyüş ve bisiklet yolu ağı ile bağlanmasıdır. Yollar güvenli, iyi aydınlatılmış, bakımlı, korunmuş, dayanıklı malzeme ile yapılandırılmış kentsel donatı ve işaretler ile okunabilir olmasıdır. Farklı ulaşım olanakları arasında ise bir öncelik sıralaması yapılması gerekmektedir.

- **Ortak Alanlar**

Ortak alanlar oluşturulmasının amacı; bir alanı/hedefi ziyaret etmek için birden fazla neden yaratılmasıdır.

Bu ilke kapsamında; kullanıcıların birden fazla nedenden dolayı bir alanı kullanması hedeflenmelidir. Bu nedenle büyük araziler tek tip kullanım için ayrılmamalıdır. Bir diğeri ile bağlantılı ve ilişkili kullanımlar tasarlanarak bir arada konumlandırılmalıdır. Sunulan farklı seçenekler ile farklı talep ve kullanımlar için alternatif alanlar tasarlanmalıdır.

- **Çok İşlevli Açık Alan Ağı**

Çok işlevli açık alan ağı ilkesinin amacı birçok işleve hizmet eden açık yeşil alan kullanım ve kurgulanmaları ile spor aktivitelerine daha fazla olanak ve seçenek sunulmasıdır.

Bu ilke doğrultusunda spor, rekreasyon, oyun ve diğer açık mekan/alan kullanımları ile ormanlık alan, yaban yaşamı habitatu, meyve bahçeleri, hobi bahçeleri gibi çeşitli aktivitelerin desteklenmesi için tüm topluluklarda çok işlevli bir açık alan ağı oluşturulmalıdır. Spor, rekreasyon ve oyun alanları kolay erişilebilir konumlarda yer almalı ve uygun ölçülerde ergonomik olarak tasarlanmalıdır.

- **Nitelikli Caddeler ve Alanlar**

Nitelikli cadde, sokak, meydan ve alanlar oluşturulması ilkesinin amacı; doğru tasarlanmış nitelikli kurgu, malzeme ve donatıya sahip cadde, sokak vb. kullanımlar ile birçok kullanıcının ve çeşitli topluluk etkinliklerinin desteklenmesidir.

Bu ilkeye göre; kaliteli ve dayanıklı malzemeler, kent mobilyası ve donatı kullanımı ile de yüksek kaliteli kentsel alanların sokak, cadde ve kamusal alanların oluşturulması bu çevrelerin etkin kullanımını sağlayacaktır.

- **Uygun Altyapı**

Uygun altyapı ilkesinin amacı; toplumun tüm bireylerinin bir şekilde spor ve fiziksel aktivitede bulunmalarını sağlamak için tesislere ve diğer altyapılara erişimin sağlanması ve kolaylaştırılmasıdır.

Bu ilkeye göre; sporun ve fiziksel aktivitenin gerçekleşmesini sağlayacak altyapı desteklenmeli, her türlü faaliyet biçimini kolaylaştırmak için iş yerleri, spor tesisleri ve kamusal alanlar dahil olmak üzere gerekli altyapı oluşturulmalıdır.

- **Aktif Yapılar**

Aktif yapılar ilkesinin amacı; yapı tasarımında kitle, mekan, cephe özellikleri ve yakın çevresinde etkinlik için fırsatların sağlanmasıdır. Bu ilke kapsamında; yapıların iç mekanları, yakın çevreleri ve diğer kullanım alanlarının etkin ve nitelikli tasarım ve kullanımı ile farklı fiziksel aktivitelere olanak sağlanmasıdır. Açık mekanlar kadar yapı ve iç mekan tasarımında da alternatif etkinlik alanlarının yaratılması öngörülmektedir.

- **Yönetim, Bakım, İzleme ve Değerlendirme**

Yönetim, bakım, izleme ve değerlendirme ilkesinin amacı; tasarlanan tüm alanların uzun vadede işlevlerini sürdürmeleri için ilgili yönetim, bakım, izleme ve değerlendirme standartlarının

sağlanmasıdır. Spor tesislerinin ve kamusal alanların yönetimi, uzun süreli bakımı ve sürdürülebilirliği bu alanların tasarımlarında dikkate alınmalıdır. Aktif tasarım girişimlerinin başarısının değerlendirilmesi, izlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilerek aktivite olanak ve mekanlarının en üst düzeye çıkarılması ve etkin olabilmesi gelecekteki yapılacak yönlendirmeler için kapsamında izleme ve değerlendirme yapılmalıdır.

• **Aktivitelerin Tanıtımı ve Başarı**

Aktivitelerin tanıtımı ve yerel başarı ilkesinin amacı; bu alanlarda sunulan spor ve fiziksel aktivitelerin toplum tarafından benimsenerek güncel rekreatif etkinlikler haline dönüşmesidir. Bu kapsamda yerel şampiyonların, çeşitli birey ve kuruluşların liderlikleri ve desteklenmesi sağlanmalıdır.

Spora ve fiziksel aktiviteye katılımın sağlığın ve refah düzeyinin artması için bir araç olarak önemi vurgulanmalı ve desteklenmelidir. Spora ve fiziksel aktiviteye katılımın artması için gerekli koşullar desteklenmeli, önlemler alınmalı ve yerel şampiyonlar ve başarılı bireyler izlenerek desteklenmelidir.

Spor ve fiziksel aktivitelerin tanıtımı, başarılı yerel şampiyonlar ve sporcular ile birlikte, mahalleler, iş yerleri ve tesisler de dahil olmak üzere tüm ortamlarda spor ve fiziksel aktiviteye katılımın yararları vurgulanarak desteklenmelidir.

4.2. Aktif Park Oluşumunda Standartlar

George Nehme tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen araştırmada yer alan “aktif park” tasarımında standartlar oluşturulmuş ve 10 temel kategoride değerlendirilmiştir:

• **Erişilebilirlik**

Bir parkın gerçekten aktif olması için, kullanıcılara parkta yürüyüş yapmak, koşmak ve bisiklet sürmek için güvenli ve kolayca erişilebilen dolaşım arterlerinin sağlanması gerekmektedir. Erişilebilirlik, herhangi bir kullanıcının park alanına ve gerçekleştirmek istediği aktiviteye çok fazla çaba harcamadan kolayca ulaşmasıdır.

Yerel aktif parklara erişim sağlamanın en etkin yolu güvenlik ve erişim kolaylığının çözümlendiği etkin tasarımların geliştirilmesidir.

Güvenlik algısı; genellikle bireyin motivasyonunu veya egzersiz yapma yeteneğini kısıtlayan kişisel bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm park kullanıcılarına parka erişimi için güvenli erişim yolları sağlanmalıdır. Bu olgu gerek kullanıcının güvenliğinin sağlanması gerekse kullanıcıların parkı kullanmaları için önemli bir belirleyici faktör olmaktadır.

Aktivitede bulunacak bireylerin, belirlenmiş bir yürüyüş veya bisiklet yolu güzergâhını kullanarak parka erişim için yürümeyi veya bisiklet kullanmayı seçmeleri durumunda, kullanıcıların parka güvenli bir şekilde erişimlerinin sağlanması için güvenlik önlemlerinin alınması zorunlu olmaktadır (Nehme, 2009). Erişilebilirliğin ikinci belirleyicisi ise erişim kolaylığıdır. Yerel parklar da dahil olmak üzere tüm destinasyonlar, yerel kullanıcılar için uygun bir yürüyüş mesafesinde olmalıdır. Australian Heart Foundation tarafından yapılan araştırmalar, uygun bir yürüme mesafesinin yaklaşık 400-800 m ya da 5-10 dakikalık bir yürüyüş süresi olduğunu göstermektedir (Nehme, 2009).

• **Arabalar ve Bisikletler için Olanaklar**

Bir kullanıcının park alanına bisikletle gitmeye karar vermesi durumunda, kullanıcının bisikletini kilitlemesi ve fiziksel veya eğlence faaliyetlerine katılırken bisikletin güvenli bir şekilde muhafaza edilmesinin sağlanması için uygun bisiklet kilitleri veya bisiklet raflarının sağlanması gereklidir. Çünkü bir bisikletin emniyete alınması için uygun olanakların yaratılması/seçeneklerin sunulması kullanıcıları parklara gitmeye teşvik edecektir.

Yapılan araştırmalar birçok parkın, yürüyerek veya bisiklet ile kolayca erişilebilecek konumda tasarlanmadığını göstermektedir. Bu nedenle parka taşıtları ile gelen kullanıcılar için park giriş ve yakın çevresinde yeterli sayıda park alanı, otopark sağlanması gerekmektedir (Nehme, 2009).

• Fiziksel Aktivite Olanakları

Bir parkın aktif hale gelmesi için, fiziksel veya eğlence amaçlı aktiviteler için gerekli donanım ve tesislerin bulunması gerekmektedir. Çok sayıda insanın parkı kullanabilmesi için bir dizi ekipman ve tesis seçeneğinin olması önemlidir.

Farklı yaş grupları, parkta zamanlarını nasıl geçirecekleri konusunda farklı bakış açısına sahiptirler. Bir yaş grubu için işe yarayan aktivite, başka bir yaş grubu için uygun olmayabileceği için, tasarımcıların bu doğrultuda alanı düzenlemeleri, tüm yaş grupları için uygun olacak ve etkin kullanılacak, karmaşadan uzak, bir dizi tesis ve ekipmanın sağlanması için doğru ve bütüncül tasarım yaklaşımlarının uygulanması gerekmektedir.

Veitch ve diğerleri (2007)'nin çocukların kamusal açık alan kullanımına ilişkin algıları ile ilgili araştırması, çocukların kamusal açık alan kullanımının parklardaki oyun ekipmanları ve tesisleri de dahil olmak üzere birçok faktörden etkilendiğini göstermektedir.

Ketteridge ve Boshoff (2008) tarafından gençlerin fiziksel aktiviteye katılmasının nedenleri üzerine yapılan çalışmada ise gençlerin fiziksel olarak aktif olmaları için destekleyici ortamların varlığının park kullanımını etkilediği saptanmıştır. Genç nüfusun fiziksel olarak aktif olmalarına yardımcı olması için bu tür ortamların sağlanması yararlı olmaktadır.

Kemperman ve Timmermans (2006)'ın kentsel park kullanımının heterojenliği konusundaki araştırması, yaşlıların genellikle parklarda daha az spor aktivitesini tercih ettiğini göstermektedir. Yaşlıların gereksinimlerini karşılamak için aktivite içeren ancak daha düşük enerji ile etkinlikte bulunabilecekleri farklı seçenek ve aktivitelerin sunulması, bu parkların yaşlı bireyler tarafından da kullanımını arttıracaktır.

Farklı yaş gruplarının parkları etkin kullanabilmeleri için yapılan ekipman veya tesislere ilişkin öneriler, bir başka yaş grubu tarafından kullanılmayacağı anlamına gelmemektedir. Burada amaç, aktif bir park haline getiren, fiziksel aktivite gerektiren ya da arttıran ve daha sağlıklı bir topluluk yaratmada yardımcı olan tesis ve ekipmanların kullanıcıları bu tür kentsel açık yeşil alanlara çekmesidir (Nehme, 2009).

• Hizmetler/Servisler

Gastronomik yapılar, servis yapıları, tuvaletler, su öğeleri ile çöp kutuları ve oturma elemanları gibi donatıların sağlanması, park kullanıcılarına parkta kaliteli vakit geçirmeleri için katkıda bulunacak önemli tasarım bileşenleridir.

Kullanıcı gereksinimleri için servis olanaklarının sağlanması, bireylerin parkta daha rahat ve daha uzun süre kalmasını sağlamak ve bu tür hizmetlerin sunulmadığı durumlarda, kullanıcıların alanı çabuk terk etmeleri söz konusu olabilmektedir (Nehme, 2009).

Roales-Nieto (1988) tarafından yapılan çalışmada, bilinçli bireylerin üzerindeki ana etkilerden birinin çöp kutuları kullanılabilirliği olduğunu saptamıştır. Bu nedenle parkların temiz tutulması ve sakinlerin parkları temiz tutmalarına teşvik edilmesi için parkta çöp kutuları ve gerekli donatının bulunması yarar sağlamaktadır.

Oturma birimleri, en önemli park donatı elemanlarından biridir. Odak konumlarda; gölgelik alanlar, oyun alanları, manzara noktaları vb. alanlarda rahatlamak isteyen bireylere oturma imkânı sağlamak önemlidir.

Oturma alan ve birimleri, aynı zamanda çocuklar oynarken ya da sadece bir mola gerektiğinde rahatlamak için bir yere ihtiyaç duyan çocuklar, ebeveynleri ya da yaşlılar için de faydalı olmaktadır (Lee ve Moudon, 2008). Belli yürüme mesafelerinde ve olanaklı olan alanlara oturma birimlerinin yerleştirilmesi kullanımı kolaylaştıracak ve arttıracaktır.

• Gölgeleştirme

Gölgeleştirme, bir aktif park oluştururken ele alınması gereken bir diğer önemli faktördür.

Park alanlarının odak noktalarında, hem yapay/tasarlanmış hem de doğal olarak gölgeleştirmeye sahip alan ve mekanların tasarlanması ve bu elemanların oyun ekipmanları, yürüyüş / bisiklet yolları veya

oturma alanları ile birlikte düşünülmesi ve konumlandırılması park kullanıcıları için yararlı olacaktır (Nehme, 2009).

- **Hijyen/Bakım**

Parkın temizliği, insanları yerel açık yeşil alanları etkin kullanmaya teşvik etmede temel etmenlerden biridir. Kullanıcılar, temiz, bakımlı ve çöplerden arınmış alan ve mekanları tercih etmektedir.

Parkların daima temiz ve bakımlı olması gerekmektedir. Zeminlerin çöpten arınmış olması, parkın estetik değerini de arttırmakta ve parkı kullanıcılar için daha keyifli ve bakımlı bir alan haline getirmektedir (Nehme, 2009).

- **Duvar yazıları**

Açık alanda duvar yazılarının bulunması ve yaygın olması, kullanıcılara farklı deneyimler yaşatmakta ve daha sonraki ziyaretlerini doğrudan etkilemektedir. Yerel yönetimlerin parklarda duvar yazıları için programlar başlatması veya hükümler koyması bu anlamda önemli olmaktadır.

Duvar yazıları, yerel bir parkın estetik niteliğinde önemli bir belirleyici olmakta, vandalizm eylemi olarak görülen, kamu malına zarar verme amaçlı yazılan duvar yazıları çoğu zaman ziyaretçiler için rahatsızlık hissi yaratmaktadır. Çünkü vandalizm olarak değerlendirilen, sanatsal ve kültürel etkinlikler kapsamında yapılmayan duvar yazılarının varlığı, kullanıcıların güvenlik algılarını etkilemekte ve alana ilişkin güven duygularını azaltmaktadır (Nehme, 2009).

- **Korunan yüzeyler**

Kullanıcıların güvenliği için, parkı oluşturan tüm yüzeylerin korunması her zaman önemlidir. Zeminlerin, park kullanıcılarında herhangi bir yaralanmaya neden olmayacak biçimde bakımlarının sağlanması gerekmektedir. Park alanı içindeki erişim, dolaşımın ve hareketin, düzensiz, çatlak veya kaygan yüzeyler tarafından engellenmediğinden emin olunmalıdır (Mott ve diğerleri, 1997). Bu olgu hem görsel ve estetik nitelik hem de kullanıcı güvenliği açısından önemlidir.

- **İzleme**

Parkın izlenmesi, gerek parkın güvenliği gerekse kullanıcıların parkı kullanırken bireysel olarak güvende olduklarını hissedebilmesi için bir zorunluluktur.

Etkili gözetimin sağlanması, parkın tasarımını da etkilemektedir. Parkın izlenmesi için; parkın daha gelişmiş ve yaygın bir şekilde izlenmesini sağlayacak kameralar dahil olmak üzere, teknolojik olarak daha gelişmiş izleme yöntemleri kullanılabileceği gibi, parkın konumundan yararlanılarak parkın çevresinde yer alan ve doğal bir izleme sağlayabilen yapılar, parkı gözetleyebilecek şekilde kullanımlar (yollar, aktivite alanları vb.) konumlandırılmalıdır (Nehme, 2009).

- **Aydınlatma**

Aydınlatma; bir başka önemli unsurdur ve bir park gerçekten aktif bir park olarak kullanılacak ise parkın aydınlatması etkili ve doğru bir biçimde yapılmalıdır. Park alanlarında havanın kararmasından sonra da kullanmak isteyen kullanıcılar için, aydınlatma en önemli unsur olmaktadır.

Hem parklarda hem de park içi dolaşımı sağlayan yollarda etkili ve uygun aydınlatma sağlanması; aktivite/hareketin günün her saatinde devam etmesi ve cezai davranışların da caydırıcı olması anlamında güvenli alan ve mekanlar sağlamak için faydalı olmaktadır (Nehme, 2009).

4.3. Aktif Parkların Yararları

- **Bedensel ve Mental Sağlık Açısından Yararları**

Aktif parkların mevcudiyeti, bireylere fiziksel olarak daha hareketli ve aktif olma fırsatı sağlamaktadır. Fiziksel aktivitenin insanları daha sağlıklı yaptığını belgeleyen çok sayıda kanıt bulunmaktadır. 1996'da yayınlanan bir raporda, düzenli fiziksel aktivitenin erken ölüm, koroner kalp hastalığı, hipertansiyon, kolon kanseri, obezite ve insüline bağımlı olmayan diyabet riskini azalttığı saptanmıştır (Sherer, 2006). Araştırmalar ayrıca düzenli fiziksel aktivitenin, bireyin zihinsel sağlığını iyileştirmeye, depresyon ve endişe etkilerini azaltarak destek olduğunu ve iyileşme sağladığını göstermektedir.

Nisan 2008'de İngiliz Spor Hekimliği Dergisi, fiziksel aktivitenin zihinsel sağlık üzerindeki olası yararlarını test etmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma kaygı ya da depresyon gibi tıbbi olarak kanıtlanmış akıl sağlığı sorunları olan 3.000 kişiye uygulanmış; hastalar bahçe, ev işleri, yürüyüş ve spor gibi çeşitli fiziksel aktivitelere katılmak üzere organize edilmiştir. Araştırma sonuçları, spora katılan bireylerin, sıkıntı ve kaygıdaki % 33 oranında bir azalma ile en büyük iyileşmeyi gösterdiğini kanıtlamaktadır (Hamer ve diğerleri, 2008).

ABD'de Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi tarafından yapılan araştırmalar, fiziksel aktivite alanlarına daha iyi erişim sağlandığında haftada üç veya daha fazla gün egzersiz yapan kişi sayısında yaklaşık %25,6 oranında bir artış olduğunu göstermiştir (Kahn ve diğerleri, 2002).

• Ekonomik Yararları

Parklar gibi daha fazla açık yeşil alana sahip kentsel çevrelerde, mülk değerinde bir artış olduğunu gösteren kanıtlar bulunmaktadır. Parkların mülk değerleri üzerindeki etkilerine ilişkin kanıtlardan biri, Price's Park'tır. Park Liverpool'da yapıldıktan sonra parka yakın veya parka bitişik konutların fiyatları neredeyse iki yıl içinde yaklaşık üç kat artmıştır (Woolley, 2003). Başka bir örnekte ise; açık yeşil alan varlığı Güney Avustralya'daki Adelaide Parklands çevresindeki mülk değerlerini yaklaşık % 20 arttırmıştır (Nehme, 2009).

Aktif parklar sundukları farklı aktivite ve spor olanakları ile konut mülk değerlerini artırma potansiyeli yanında; ticari mülkün değeri üzerinde olumlu bir etkiye de sahip olmaktadır. Örneğin, New York'taki Bryant Park, 1993 yılına kadar suç ve uyuşturucu ticaretinin sıcak noktası olarak bilinmektedir. Ancak 1993 yılında park yenilenmiş ve defileler, caz festivalleri ve açık hava kafeleri için yeniden tasarlanmıştır. İki yıl sonra parkın sınırını oluşturan caddelerde kira bedelleri ve mülkiyet değerleri %60 oranında artmıştır (Alexander ve Berens, 1997).

Aktif parklar, ek istihdam sağlama potansiyeline de sahiptir. Parkların çevre düzenlemesi, güvenliği, genel bakım ve temizlik konusu yeni istihdam olanakları yaratmaktadır. Peyzaj bakımı için çalışan işçiler, temizlik işçileri, park görevlileri için parklar istihdam sağlamaktadır (Nehme, 2009).

• Çevresel Yararları

Aktif parklar, kent ekolojisine doğrudan katkı sağlamaktadır. Hava kirliliği ve gürültü kirliliği gibi kentsel sorunlara çözüm oluşturmaktadır. Alanın bitki varlığı atmosferde oluşan zararlı gazların elimine edilmesinde etkin rol oynamakta; toprak erozyonunu kontrol etmekte korunaklı ve güvenli mikroklimatik özel alanlar oluşturmaktadır.

Kentsel ortamlarda bu tür parklar, oksijen kaynağı olarak işlev görmekte; doğal çevrenin korunmasına destek sağlamakta; kent içinde kullanıcılara bol oksijenli, faunaya habitat oluşturan, mikroklimatik bir ortam yaratmaktadır.

• Sosyal Yararlar

Kentsel alanlarda, bu tür park olanakları sosyal etkileşim odakları olarak işlev görmektedirler. Kimi toplumsal etkinliklerin sürdürüldüğü alan ve mekanların sağlaması yanında bireysel anlamdaki katkıları ile de kentlerde suç oranının düşmesine yardımcı olmaktadır.

Örneğin; Florida'daki Fort Myers'da polis, "eğlence desteği ile başarı" temalı bir programı uyguladıktan sonra, düşük gelirli mahallelerde yer alan tesis ve parkların geliştirilmesi konusunda yoğunlaşmış, mahallelerdeki gençlere fiziksel olarak aktif olmaları ve aynı zamanda stresi azaltmaları için alternatif sosyal etkinlikler sağlamıştır. Bunun sonucunda programın uygulandığı mahallelerdeki gençlerin suç oranında %28 değerinde düşüş olmuştur (Nehme, 2009).

Oyun her yaş için yararlı bir aktivite olmasına karşın, çocuklar özelinde çok daha önemli olmaktadır. Çocuklar için oyun oynamak; zihin gelişimleri yanında diğer bireyler ile nasıl iletişim kuracaklarını öğrenmelerine olanak sağlarken; kas gücü, koordinasyon, dilsel gelişim, düşünme ve akıl yürütme yeteneklerini de geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Diğer bireylerle oyun yolu ile etkileşime giren çocukların yaşamlarında daha sosyal olduğu, fiziksel ve zihinsel becerilerini geliştirme şansına sahip oldukları saptanmıştır (Nehme, 2009).

Bu anlamda aktif parklar her yaş grubuna olduğu gibi çocuklar için de sunduğu farklı etkinlikler ve ilgili alan ve mekan kullanımları ile bu olguyu ve gelişimi desteklemektedir.

Halka açık bu tür aktif park alanlarının varlığı, topluluk ve aidiyet duygusu yaratmaya yardımcı olmaktadır. Kent sakinlerine güvenli, samimi bir ortamda birbirleri ile etkileşime girebilecekleri ve iletişim kurabilecekleri alanlar sağlanması, toplumda daha güçlü bağlar kurulmasına yardımcı olmaktadır.

5. SONUÇ

Aktif parklar, sağlıklı yaşamı teşvik etmenin ve daha sağlıklı bir toplum oluşumunda önemli bir role sahip olması yanında bireylere psikolojik açıdan destek sağlayan, sosyalleşme ve farklı etkinliklere gerek bireysel gerek grup/toplumsal olarak katılıma olanak sağlayan alanlardır. Ölçeği ve içeriği ne olursa olsun, aktif parkların insan sağlığına yarar sağlayabilmesi, toplum ve bireyleri aktif olmaya teşvik edebilmesi birinci amacı/hedefidir.

Aktif parklar oluşturulurken aktif tasarım ilkeleri ya da Nehme (2009) tarafından hazırlanan standartlar kullanılabilir. Bu ilke ve standartlar irdelendiğinde ortak amacın insanlara kolay erişilebilir, güvenli, doğru ve etkin tasarlanmış, temiz, kullanıcılarına her yaş grubu ve eylem türü ve tercihi için aktivite olanakları sağlayan parkların oluşturulması olduğu görülmektedir.

Aktif tasarım ilkeleri ve Nehme (2009) tarafından hazırlanan standartlar, verimli ve etkili bir şekilde uygulandığı koşulda, aslında hemen hemen her park aktif park olarak tasarlanabilecek potansiyele sahiptir. Aktif parklar sağlık, ekonomik, çevresel, sosyal yararları nedeni ile uzun vadede topluma birçok yarar sağlayabilmektedir.

Tüm bireylerin parkları etkin bir şekilde kullanabileceği, daha aktif, sportif ve daha sağlıklı bir topluluk yaratma potansiyeli bulunan, fiziksel, sosyal, kültürel, rekreatif ve eğlence amaçlı aktiviteler için parkların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacak aktif parkların uygulama örnekleri artırılmalı ve daha fazla sayıda ve farklı uygulamalar ile topluma sunulmalıdır.

Çevreyi insan yararı, mutluluğu, güvenliği, sağlığı ve konforu için estetik ve bilimsel ilkeler çerçevesinde ele alan, mekan ve yaşam ortamı oluşturan bir planlama ve tasarım alanı olarak peyzaj mimarlığı açısından değerlendirildiğinde, aktif park gibi insan ve toplum yararını gözeten bir tasarım etkinliği sağlıklı kentsel çevrelerin oluşumu ve peyzaj tasarım uygulamaları açısından da önemli bir araç olarak görülmelidir.

Standart park uygulamalarından bireyleri daha sağlıklı, fit, hareket etmeye ve farklı etkinlik ve aktiviteler katılmaya yönlendirmesi ile farklılaşan aktif parklar, artık değişen güncel yaşam koşulları ve kentsel gereksinimler doğrultusunda tüm semt ve mahalle ölçeklerinde kentin ayrılmaz bir açık mekan biçimlenmesi olarak yerini almalıdır.

Aktif parklar oluşturulmadan önce doğru ve etkin bir programlama yapılmalı; tasarım bu doğrultuda yönlendirilmeli; daha sonra parkın kullanımı izlenerek ölçümleme yapılmalı ve bu doğrultuda daha sonra gerçekleştirilecek uygulamalar yönlendirilmelidir. Her aktif park için bir takım standart uygulamalar olması yanında alana özel tasarım yaklaşım ve aktivite olanakları bulunmaktadır.

Aktif parkların uygulanacağı alanların mahalle, semt, kent periferisi vb. çevresel ve sosyal özellikleri doğrultusunda aktiviteler önerilmeli, aktiviteler her bölge ve yöre için farklı olmalıdır. Benzer aktiviteler farklı alanlarda farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Bu anlamda yerel olarak talep göreceği; işlevsel ve kullanıcı grubuna göre seçilerek uygulanmalıdır.

Farklı yaş grupları ve cinsiyet gereksinim ve taleplerine göre aktiviteler çeşitlendirilmeli; yerel eğilim ve kullanımlar doğrultusunda öneriler geliştirilmelidir. Yürüyüş ve koşu parkurları, oyun alanları, hemen hemen her aktif parkta bulunabileceği gibi daha özel aktivite olanakları yerel sosyal yapıya göre biçimlendirilmelidir. Yaşlı bireyler, çocukları için aktivite gereksinimi duyan ebeveynler ile gençlerin bu tür alanları daha çok tercih ettikleri düşünülerek tasarım yönlendirilmelidir. Özellikle çocuklar ve gençler için farklı etkinlik alanları tasarlanırken tüm yaş grupları için yürüyüş, koşu, aerobik, fitness gibi etkinlikler ile çok amaçlı rekreatif alanlar önerilmelidir.

Her bireyin farklı ve yeni şeyleri deneyimlemek isteyebileceği düşünülerek farklı, yeni, sıradışı sosyal, bedensel, sportif, kültürel aktiviteler de önerilmelidir. Bu olgu ile aktivite parklarının daha özgün, farklı

ve kimlikli olması da sağlanacaktır. Aktif ve sağlıklı birey, toplum ve çevreler için tasarlanan aktif parklarda bu özellikleri nedeni ile daha fazla servis birimine gereksinim duyacaktır. Bu kapsamda da esnek, kolay erişilebilir, her türlü servis gereksinimini karşılayacak ancak genel görünümü ve açık yeşil alan kimliğini bozmayacak biçimde servis birimlerinin tasarlanması ve gerekli hizmeti sunacak şekilde park bütünü içinde konumlandırılması gerekmektedir.

Aktif park alanları içinde çok sayıda alternatif kullanım sağlanırken plan kurgusu net olmalı, karmaşadan uzak, açık ve yalın bir tasarım, yönlendirme, işaret, bilgilendirme donatıları ile erişim kolayca sağlanmalıdır. Parklarda gerçekleştirilen aktiviteler için oluşturulan programlar topluma ulaştırılmalıdır.

Bugün artış gösteren hareketsizlik ve sağlıksız beslenme sonucu oluşan kronik rahatsızlıklara karşı, toplum sağlığını da olumlu yönde etkileyebilecek potansiyele sahip aktif parkların Türkiye’de de uygulama alanları belirlenmeli ve sayısı artırılmalıdır.

Daha sağlıklı bireyler, toplumlar ve kentler için aktif parklar vazgeçilmezdir. Belediyeler, sağlık ve spor ile ilgili kuruluşlar ve ilgili meslek disiplinlerinin katkıları ile her kentin her mahallesinde, semtinde oluşturulacak aktif parklar gerek ekolojik gerek kültürel ve sosyal, toplumsal kazanımları/katkıları ile daha nitelikli, sağlıklı, sosyal etkileşimin arttığı, spor yapan toplumlar ve sağlıklı kent ve çevrelerin oluşumuna doğrudan katkı sağlayacak önemli kentsel açık yeşil alan kullanımlarından biridir. Aktif parklar, sağlıklı kentler, sağlıklı toplumlar ve bireyler anlamına gelmektedir. Güncel yaşamın dönüşen koşul ve ortamları için sağlık, ekonomi, ekoloji ve dinamizm için her ölçekte değerlendirilmesi gereken kentsel kamusal yaşam alanlarıdır. Sağlıklı bir yaşam, beden ve ruh sağlığı için vazgeçilmezdir.

KAYNAKÇA

- ALEXANDER, G. & BERENS, G. (1997). *Urban Parks And Open Space*. 2.Baskı, Washington D.C.
- CITY PARKS ALLIANCE (2018). *Active Parks, Healthy Cities*. Erişim Adresi: <https://cityparksalliance.org/resource/active-parks-healthy-cities/>, Erişim Tarihi: 08.11.2019
- HAMER, M., STAMATAKIS, E., & STEPTOE, A. (2008). Dose-response relationship between physical activity and mental health: the Scottish Health Survey. *British Journal of Sports Medicine*, 43(14), 1111-1114. doi:10.1136/bjism.2008.046243
- KAHN, E.B., RAMSEY L.T., BROWNSON R.C., HEATH G.W., HOWZE E.H., POWELL K.E., STONE E.J., RAJAB M.W. & CORSO P. (2002). The Effectiveness of Interventions to Increase Physical Activity A Systematic Review. *American Journal of Preventive Medicine*, 22(4), 73-107. doi:10.1016/s0749-3797(02)00434-8
- KEMPERMAN, A. D. A. M. & TIMMERMANS, H. J. P. (2006). Heterogeneity in Urban Park Use of Aging Visitors: A Latent Class Analysis. *Leisure Sciences*, 28(1), 57-71. doi:10.1080/01490400500332710
- KETTERIDGE, A. & BOSHOF, K. (2008). Exploring the reasons why adolescents participate in physical activity and identifying strategies that facilitate their involvement in such activity. *Australian Occupational Therapy Journal*, 55(4), 273-282. doi:10.1111/j.1440-1630.2007.00704.x
- LEE, C. & MOUDON, A. V. (2008). Neighbourhood design and physical activity. *Building Research & Information*, 36(5), 395-411. doi:10.1080/09613210802045547
- MOTT, A., ROLFE, K., JAMES, R., EVANS, R., KEMP, A., DUNSTAN, F., KEMP, K. & SIBERT, J. (1997). Safety of surfaces and equipment for children in playgrounds. *The Lancet*, 349(9069), 1874-1876. doi:10.1016/s0140-6736(96)10343-3
- NEHME, G. (2009). *Creating Active Parks: A Case Study of Central West Sydney*. Lisans Tezi. University of New South Wales, Sydney.
- ROALES-NIETO, J. G. (1988). A behavioral community program for litter control. *Journal of Community Psychology*, 16(2), 107-118. doi:10.1002/1520-6629(198804)16:2<107::aid-jcop2290160202>3.0.co;2-t

SHERER, P.M. (2006). The Benefits of Parks: Why America Needs More City Parks and Open Space. *The Trust for Public Land*, 24, 12-14.

SPORT ENGLAND. (2015). *Active Design: Planning for health and wellbeing through sport and physical activity*. Erişim Adresi: <https://www.sportengland.org/how-we-can-help/facilities-and-planning/design-and-cost-guidance/active-design>, Erişim Tarihi: 21.12.2019

VEITCH, J., SALMON, J. & BALL, K. (2007). Children's Perceptions of the Use of Public Open Spaces for Active Free-play. *Children's Geographies*, 5(4), 409-422.
doi:10.1080/14733280701631874

WOOLLEY, H. (2003). *Urban Open Spaces*. Spon Press, USA.

URL 1 <https://www.archdaily.com/298385/klyde-warren-park-the-office-of-james-burnett>,
Erişim Tarihi: 12.11.2019

URL 2 <https://guthriegreen.com/events/fitness-on-the-green-yoga/>, Erişim Tarihi: 12.11.2019